ELSEVIER

Available online at www.sciencedirect.com

ScienceDirect

journal homepage: <http://www.elsevier.com/locate/kontakt>

Review article

(Socio)terapie v sociálnej práci – nejednoznačný teoretický koncept**(Socio)therapy in social work – Ambiguous theoretical concept**

Beáta Balogová *, Martin Hamadej, Livia Pížová

Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, Inštitút edukológie a sociálnej práce, Prešov, Slovenská republika

INFORMACE O ČLÁNKU

Received: 2017-10-31

Received in revised form:

2018-03-07

Accepted: 2018-04-30

Published online: 2018-10-12

Keywords:

Theory

Therapy

Social work

Identity

Legitimacy of the profession

ABSTRACT

To compile this paper we used the research technique of content analysis of text material. Relevant sources were found on the scientific databases (EBSCO, ProQuest, Pubmed, Science Direct, Scopus and the like; the authors analysed 45 foreign sources published from 2016 until the present day). The authors propose to offer a theoretical comparative synthesis (exploring sociotherapy in its totality and in terms of the interrelatedness of its particular segments) of sociotherapy definitions (in terms of social therapy in social work, social support, and social treatment) trying to determine some concrete aspects which point out to some commonalities or differences between these definitions. The basic methodological concept of comparative synthesis within the theoretical-methodological, legislative and territorial framework is defined by the following aspects (these were also used as keywords in the search boxes of the above-mentioned scientific databases): activation of the client's social potential, placing emphasis on the client's relationship to his or her environment, the client's environment itself, the client in his or her environment, and a therapeutic relationship. This issue presents a challenge for scholars in the field of social research and for the further professional practice.

S Ú H R N

Klíčové slová:

teória

terapia

sociálna práca

identita

legitimita profesie

Pri spracovaní state bola aplikovaná metóda obsahovej analýzy dokumentov. Relevantné zdroje boli vyhľadávané prostredníctvom vedeckých databáz (EBSCO, ProQuest, Pubmed, Science Direct, Scopus a iných, celkovo bolo analyzovaných 45 zahraničných zdrojov pochádzajúcich z týchto databáz od roku 2016 a po dnešok). Autori si dávajú za cieľ ponúknuť teoretickú komparatívnu syntézu (skúmania socioterapie v jej celosti i vo vzájomnom vzťahu jej častí) definovania socioterapie (spredmetnenú v termínoch sociálnej terapie v sociálnej práci – social therapy in social work, social support, social treatment) s dôrazom na vymedzenie aspektov, ktoré poukazujú na spoločné prieniky alebo odlišnosti obsiahnuté v definíciách. Základným metodologickým konceptom komparatívnej syntézy v teoreticko-metodologickom, legislatívnom a teritoriálnom vymedzení sú tieto aspekty (ktoré boli zadávané ako heslá pri

* **Korespondenční autor:** prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD., Prešovskej univerzity v Prešove, Filozofická fakulta, Inštitút edukológie a sociálnej práce, Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov, Slovenská republika; e-mail: beata.balogova@ff.unipo.sk
<http://dx.doi.org/10.1016/j.kontakt.2018.04.004>

vyhľadávani v menovaných vedeckých databázach): aktivizácia sociálneho potenciálu klienta, s dôrazom na vzťahy klienta k prostrediu, prostredia klienta a klienta v prostredí a terapeutický vzťah. Táto skutočnosť sa ukazuje ako výzva pre odborníkov na poli sociálneho výskumu a následnej praxe.

© 2018 Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta.
Published by Elsevier Sp. z o. o. All rights reserved.

Úvod

V úvode je možné pointovať, že pohľady na terapiu(e) v sociálnej práci majú nielen dichotomickú (členenia na dve časti, najčastejšie socioterapiu a psychoterapiu), ale aj dialektickú (skúmania protirečení v samej podstate) povahu. Už tento samotný fakt je dôvodom k tomu, aby sme spoločne uvažovali nad tým, či terapia(e) – v tomto terminologickom rámci primárne socioterapia či inými autormi skôr využívaný termín sociálna terapia – je(sú) dnes na prahu 21. storočia nevyhnutnou súčasťou výkonu sociálnej práce alebo už prekonaným konštruktom. Samotní autori sa prikláňajú k názvu socioterapia, ktorý predstavuje základný teoretický temotvorný konštrukt. V priebehu vývoja sociálnej práce ako vedy sa kreovali dve názorové zoskupenia. Prvá skupina odborníkov je presvedčená, že (socia) terapia patrí do výbavy sociálneho pracovníka a pracovníčky. Svoj postoj obhajujú jej kontinuálnym vedecko-historickým vývojom, ktorý je doplnený o aktuálne legislatívne vymedzenie. (Socio)terapiu vnímajú ako druh intervencie v sociálnej práci, ktorý sa môže opierať o rôzne prístupy (koncepty), pričom využíva rozmanité metódy, formy a techniky práce, ktorej cieľom je aktivizácia (sociálneho) potenciálu klienta, s dôrazom na vzťahy klienta k prostrediu, prostredia klienta a klienta v prostredí, pričom dôležitú úlohu zohráva terapeutický vzťah. Druhá skupina teoretikov sociálnej práce sa na rozdiel od nich domnieva, že ide o prekonaný konštrukt, v hypermodernej sociálnej práci nahrádzaný fenoménom sociálneho fungovania vyúsťujúceho do reflexívnej praxe. Toto antagonistické stanovisko stojí zoči-voči výzve hľadania spoločného názorového prúdu.

Autori štúdie patria k prvému názorovému prúdu akcentujúc aj dnes význam socioterapie. Pritom sú si vedomí objektívnej dočasnosti svojich mozaikových návratov do histórie vývoja socioterapie, koncepcných a hodnotových peripetií, akými ju limitovala sociálna práca samotná, sociálna politika, etika a morálka konkrétneho socioterapeuta či generácie sociálnych pracovníkov v teórii a praxi, alebo že vzniká ako dôsledok medziodborového výskumu.

Základným cieľom príspevku je vychádzajúc zo základného zamerania a anotácie časopisu ponúknuť komparatívnu syntézu ako deskripciu či východisko pro ďalšiu diskusiu a formuláciu navrhnutých odporúčaní ako výsledku explanačie. Metódu deskripcie tu vnímame v súlade s autormi ako snahu objaviť odpoveď na otázky – Kto? Čo? Kedy? Kde? a Ako? sa niečo stalo. Deskripcia má charakter exploratórneho výskumu. Explanačia je prirodzeným dôsledkom deskripcie, ktorou odpovedáme na otázku: Prečo sa niečo deje a ako je možné ovplyvniť správanie systému? [1].

Definičné prieniky a odlišnosti socioterapie

Socioterapiu vo vymedzení Šoltésovej et al. [2, 3] vnímame ako druh intervencie v sociálnej práci, ktorý sa môže opierať o rôzne prístupy (koncepty), pričom využíva rozmanité metódy, formy a techniky práce, ktorej cieľom je aktivizácia (sociálneho) potenciálu klienta, s dôrazom na vzťahy klienta k prostrediu, prostredia klienta a klienta v prostredí, pričom dôležitú úlohu zohráva terapeutický vzťah. Keďže socioterapia je živým systémom v neustálom vývoji, reagujúci na aktuálne výzvy a trendy v kontexte hľadania odpovedí na prebiehajúce zmeny v spoločnosti, vychádzame v definičnom vymedzení z historických vymedzení s ponukou pre aktuálne trendy rozvoja. Termín socioterapia aplikujeme ako profesijný odborný profil aplikovaný voči terapeutickému praxi v sociálnej práci aj voči pracovníkovi – socioterapeutovi. Spôsob zapojenia socioterapie do pracovného výkonu sociálneho pracovníka sa pohybuje jednak v širšom, ale najmä užšom priestore jeho terminologických možností a rozumieme ním osobnostné spôsobilosti, odbornú pripravenosť a precíznosť osvedčených (ale aj nových) postupov, hoci socioterapeut nie je jediný, kto svojím výkonom definuje predmet socioterapie, zapojenie vžitých i novozískaných odborných poznatkov, vytvárajúcich kontinuitu a kontext socioterapeutického procesu s klientom. V tomto prípade zovšeobecňujúcu platnosť majú tie otázky, ktoré sa pýtajú na to, kto je a ako má byť pripravený socioterapeut, čo má poskytnúť klientovi.

V tomto priestore má špecifické postavenie historická reflexia aj preto, lebo v jej predmete spočíva výskum v metodológii spracovania a interpretovania materiálu, v rešpektovaní času vo vývinových súvislostiach a obísť nemôže ani medziodborové a areálové súvislosti dotýkajúce sa výskumu alebo autorovho pohľadu (artefaktu). Práca s definičným materiálom, jeho získanie, dobové interpretovanie a ďalšie súvislosti, ktoré vždy zachytávajú autenticnosť vývoja národnej vedy, ale aj vývoja vedy ako celku v celosvetovom kontexte si vyžaduje významnú mieru precíznosti. Z dôvodu, že ide o kvalitu vedy samotnej, o kvalitu vzťahu medzi sociálnou prácou a sociálnou politikou, o formu spoločenskej objednávky formulovanej sociálnou politikou a adresovanej sociálnej vede a autorovi výkonu – sociálnemu pracovníkovi. To sa následne zásadným spôsobom premietne do požiadavky na formu a zložky socioterapeutického procesu a na mozaiku utváranú aj z odlišných komponentov sociálnej práce ako vedy a na aplikovanie do praxe sociálnej práce, ale aj vzdelávacieho procesu budúcich sociálnych pracovníkov. Dejiny socioterapie možno tak chápať ako otvorený výskumný terén, poskytujúci viacero iniciácií na návraty k dobovému chápaniu syntézy vývoja

národných a nadnárodných vymedzení, ako aj metodologickému konštruktú uplatňovanému vo výskume sociálnej práce.

Komparatívno-obsahová analýza stavu socioterapie

Pri komparácii stredoeurópskeho (vzťahujúci sa na Anglosasov, príslušníkov starogermánskych kmeňov, kde Nemecko a Holandsko nesporne patrí, aj príslušníkov národov hovoriacich po anglicky) a anglosaského prostredia sa stretávame v Nemecku a Holandsku s pevne stanoveným miestom socioterapie v ich sociálnom a legislatívnom systéme; v Česku, Maďarsku, Rakúsku a Chorvátsku dochádza k jej postupnej etablácii. Pri štúdiu zahraničnej odbornej spisby a terminologických slovníkov sociálnej práce a terapií sa stretávame s využívaním troch pojmov: social treatment, social therapy a sociotherapy. Obdobne aj v slovenskej literatúre sa používajú pojmy sociálna terapia a socioterapia často aj vo vzťahu k psychoterapii (avšak problematika psychoterapie nebude predmetom analýzy).

Napriek tomu, že sme sa už vo viacerých príspevkoch venovali vymedzeniu socioterapie, v tomto kontexte je potrebné vrátiť sa k jej krátkemu terminologickému a obsahovému zameraniu. Ako už bolo niekoľkokrát spomenuté v československých podmienkach, išlo a ide o dva termíny: socioterapia a sociálna terapia. Medzi zástancov sociálnej terapie patria: Novotná a Schimmerlingová [4]; Levická [5]; Ondřejkovič et al. [6]; Labáth [7]; Šavrnichová a Rusnáková [8]; Lozsiet al. [9] a Dobšovič [10]. K termínu socioterapia sa hlásia autori ako: Kredátus [11]; Levická et al. [12] a Mydlíková et al. [13]. Synonymický koncept zdieľajú autori napríklad Strieženec [14]; Miková [15] a Šrobárová [16]. Sociálnu terapiu a socioterapiu v našej odbornej spisbe explicitne rozlišuje Mátel [17, 18].

Anglosaské prostredie

Pri výbere pojmov *treatment* a *therapy* sa Woods a Hollis [19] rozhodli používať pojem *treatment* v jeho všeobecnom význame „dealing with“ (zaoberať sa) alebo „acting or behaving toward another person in some specific way“ (konať a správať sa voči inej osobe zvláštnym spôsobom). Pojem *therapy* chápu ako činnosť, „v ktorej sú sociálne a psychologické prostriedky využívané k tomu, aby umožnili jednotlivcom (samotným alebo v rodinách či iných skupinách) zvládnuť ekologické, interpersonálne a intrapsychické dilemy a interakcie medzi nimi, ktoré spôsobujú ich osobné utrpenie“. Terapia je podľa autoriek špecifickým spôsobom realizácie treatments dôrazom na environmentálny aspekt. Barker [20] popisuje social therapy ako aplikovanú činnosť sociálnych pracovníkov umožňujúcu environmentálnu oporu klientom pri riešení sociálnych problémov. V tom je rozdiel oproti termínu *social treatment*, ktorého špecifikom je skôr náprava alebo zmiernenie poruchy, choroby alebo problému. V súčasnosti je tento termín nahrádzaný pojmom intervencia, pretože nemá medicínsku konotáciu a umožňuje riešenie širšej škály problémov. Campbell [21] naopak vníma *social therapy* ako najširší pojem. Je to forma rehabilitačnej terapie prioritne zameranej na klientovu úroveň sociálneho fungovania, zacielená na zvýšenie jeho schopnosti fungovať sociálne žiaducim spôsobom. Podľa autora je *sociotherapy*

každý typ *treatmentu*, ktorého primárny dôraz je kladený na socioenvironmentálne a interpersonálne faktory vo vzájomnom prispôsobovaní. V tomto kontexte spája nemecký autor Hahn [22] *sozialtherapie* s klinickou sociálnou pracou. Sociálnu terapiu chápe ako interdisciplinárny prístup, charakteristický zvýšenou reflexiou a akčnými kompetenciami zameriavajúcimi sa na sociálne znevýhodnené skupiny obyvateľstva. Základom sociálnej terapie je individuálny prístup a porozumenie klientom. Socioterapia je založená na interakčnom psychoanalytickom porozumení a modifikácii psychoanalytickej teórie a praxe. S rozvojom klinickej sociálnej práce v Nemecku získala sociálna práca metodologické aspekty a väčší význam. Do popredia sa dostáva klinická sociálna práca, ktorej súčasťou je socioterapia, čo si vyžaduje vlastné chápanie prístupov, sociálnych problémov či jej vlastné modely preukázateľné metodologické zručnosti, akými sú diagnostika, intervencia a posúdenie [23]. Sozialtherapie je podľa Galuske [24] nezávislou metódou, ktorá aj napriek jej nepresnému terminologickému vymedzeniu zažíva v posledných rokoch svoju renesanciu. V štandardoch sekcie socioterapie nemeckej pracovnej terapeutickkej skupiny *Sektion Sozialtherapie* [25] znie, že socioterapia je samostatnou metódou sociálnej práce. Steingass [26] prirovnáva definovanie socioterapie k Rorschachovmu testu, z toho dôvodu, že sa v rámci nej dá interpretovať množstvo vecí. Menované definície sa primárne odvolávajú na dôležitosť interakcií, sociálneho prostredia a medziľudských vzťahov, čo zodpovedá nami vymedzenému metodologickému konceptu komparatívnej syntézy. Niektorí autori menovanej nemeckej pracovnej terapeutickkej skupiny chápu socioterapiu ako činnosť sociálnych pracovníkov, iní ju vidia ako úlohu ergoterapeutov či iných profesií. Čiastočne možno rezultovať, že v ponímaní nemeckého prostredia je cieľom socioterapie aktivácia vlastných síl klientov, opora ich svojpomocných iniciatív, zabezpečenie subjektívnej pohody a stabilizovanie či obnovenie medziľudských vzťahov v klientovom prostredí. V socioterapii je taktiež dôležité podporovať klientov pri obnove ich pracovných spôsobilostí [27].

Sozialtherapie ako psychosociálny proces popisuje Lippenmeier [28], toto tvrdenie dopĺňa o fakt, že *sozialtherapie* je „cieľené ovplyvňovanie chorobných faktorov v sociálnych vzťahoch a sociálnom prostredí klientov...“. Princíp riešenia problémov socioterapiou je podľa Graweho a Donatioho [29] rozložený do štyroch častí. Po prvé na priamej pomoci klientovi pri riešení a vyrovnávaní sa s jeho problémami. Po druhé na pomoci terapeuta klientovi pri objasňovaní jeho vlastných skúseností a správania sa. V treťom kroku ide o akcie zamerané na riešenie priamych reálnych, hmatateľných skúseností vyplývajúcich z problémov klienta. Štvrtý faktor je ukazovateľom schopnosti klienta, zaoberajúci sa jeho existujúcimi silnými stránkami a zručnosťami. Popri dodržiavaní rôznych princípov a pravidiel vedúcich k efektívnejšej práci terapeutov pri práci s klientmi sme v každom prípade presvedčení, že každá ľudská bytosť má svoj vlastný potenciál a prostriedky vedúce k zmene situácie, ktoré musí každý profesionál zohľadňovať. Zvlášť pri tých najzraniteľnejších skupinách obyvateľov je potrebné dbať na vysokú úroveň bezpečnosti, stability a ochrany. Pre týchto klientov je dôležité poznať a cítiť, že sú so svojimi slabosťami a nedostatkami vítaní

a rešpektovaní. Socioterapiu tiež môžeme chápať ako interdisciplinárny akčný plán viacerých odborníkov, kedy je potrebné, aby títo odborníci navzájom spolupracovali z dôvodu každodenného prekrývania ich profesijných oblastí [27, 30]. Eggebrecht a Pehl [31.] spájajú socioterapiu jednýmseľne s povolaním sociálneho pracovníka, pričom tvrdia, že socioterapia v sebe zahŕňa tri prvky: poradenstvo, podporu a terapiu. Schwendter [32.] vidí socioterapiu aj ako možnú reflexiu na existujúce sociálne a psychologické problémy, slúžiacu k ich vyriešeniu či zmiereniu.

Holandské združenie na podporu socioterapie *Commissie Sociotherapie* [33.] akcentuje, že *sociotherapie* je metodickým riadením životného prostredia skupiny klientov so zameraním na ich liečebné ciele, koncipované ako prostriedok na dosiahnutie terapeutických cieľov každého jedinca – ako funkčného celku, zvyčajne v klinickej praxi. Toto metodické vedenie je upriamené na úmyselný a systematický spôsob s prihliadaním na životné prostredie klienta, pričom samotné prostredie predstavuje liečebný nástroj. Metodický proces socioterapie prebieha na základe vopred stanovených cieľov. V rámci tohto procesu musí byť socioterapeut neustále v strehu, tak aby vytváral rovnováhu medzi záujmami klientov a spoločenského prostredia, v ktorom žijú. Ústredným bodom socioterapie je výmena informácií medzi klientmi a socioterapeutmi. Je potrebné, aby bol plán socioterapie vždy stanovený po konzultácii s klientom. Socioterapia môže zohrávať dôležitú úlohu vo vzťahu k budovaniu sociálnej identity – kto som a kto som vo vzťahu k iným; čo mám spoločné s ostatnými a čo ma od nich odlišuje. Narušený vývin identity je často dôvodom hľadania odbornej pomoci. Goffman [34.] uvádza analýzu pojmu identity, ktorá môže byť použitá ako súčasť liečebného procesu. Spôsob, akým sa človek pozerá na seba, vlastnú skúsenosť, subjektívnu skúsenosť svojej vlastnej situácie a vnímanie spojitosti individuálneho charakteru, nazýva autor ego identita. Spôsob, akým človek nadobúda interakciu s ostatnými, nazýva osobnou identitou. Sociálna identita je založená na správaní, rolách klienta stanovených na základe sociálnych situácií, štruktúr a konkrétnych interakciách. Úlohou socioterapeuta je zaoberať sa predovšetkým sociálnou identitou klienta, pretože zmenou sociálnej identity sa utvárajú podmienky pre otvorenú a vzájomnú komunikáciu.

Vychádzajúc z Wilkinsa [35.] môžeme uviesť, že socioterapia je vo Veľkej Británii chápaná ako prostriedok vedúci k zabráneniu izolácie či prevencii alebo zmierneniu psychických a emocionálnych porúch. Tento názor autor obhajuje na základe tvrdenia, že príčiny emocionálneho či duševného utrpenia nespočívajú v endogénnych, ale výhradne v interpersonálnych reakciách na vzťahy s inými ľuďmi. Sanders [36.] uvádza, že psychický stres má sociálne, nie biologické príčiny. V skutočnosti zachádza tak ďaleko, tvrdiac, že neexistujú žiadne duševné choroby. V tomto smere vidí Wilkins [35.] socioterapiu ako žiaduci a prirodzený druh terapie s jednotlivcom, skupinou či spoločnosťou. Baker [20.] zaradzuje tento termín k aktivitám sociálnych pracovníkov. V protichodnosti k psychoterapii odkazuje na poskytovanie konkrétnych služieb, ktoré facilitujú podporu prostredia pre klientov a pomáhajú ľuďom vysporiadať sa so sociálnymi problémami a konfliktami.

Akman [37.] zaradzuje rozvoj socioterapie do 21. storočia, no zdôrazňuje, že jej vznik môžeme datovať desiatky rokov skôr. Vymedzuje ju cez porovnanie k psychoterapii. Tvrdí, že zatiaľ čo psychoterapia nahliada priamo na osobu, pri socioterapii je dôležitejší samotný objekt situácie. Psychoterapeuti sa zaoberajú intrapersonálnymi systémami, naopak pri socioterapii je jej pôsobenie všeobecnejšie. Socioterapeut pri svojej práci zohľadňuje sociálne, kultúrne a environmentálne faktory.

Swan [38, 39.] vymedzuje socioterapiu ako súčasť užitočnej a funkčnej sociológie. „Socioterapia je jedným zo spôsobov, ako viac využívať a sfunkčniť sociológiu.“ Úlohou socioterapeutov je vytvárať špecifické kontextuálne vedomosti a zručnosti vedúce k aplikácii socioterapie v sociálnych intervenciách. Na interpersonálnosť ako kľúčovú požiadavku socioterapie upozorňujú Armora Klerman [40.]. „Socioterapeutické hľadisko kladie dôraz na terapeutickú hodnotu mnohosti medziľudských a spoločenských situačných stretnutí vyskytujúcich sa v prostredí liečby klienta.“ Socioterapeut využíva potenciál sociálneho prostredia ako silný terapeutický nástroj. Praktický prístup „socioterapie pomáha ľuďom získať sebaúctu, obnoviť dôveru, pocit bezpečia, prekonať neodôvodnené sebaobviňovanie, re vytvoriť morálnu rovnováhu, nádej žiť, odpustiť tým, ktorých poškodili, ospravedlniť tých, ktorí im krivdili, a znovu získať svoje právoplatné miesto v spoločnosti“ [41.]. Socioterapiu môžeme tiež vymedziť ako spôsob nájdenia stratenej harmónie spoločne s ľuďmi, s ktorými sme v minulosti tieto pocity harmónie zdieľali.

Stredoeurópske prostredie

V Maďarsku popisuje Kiss-Vámosi [42.] socioterapiu ako metódu práce so skupinou a komunitou. Cieľom skupiny je podľa Farkas [43.] zvýšenie účinnosti liečby, poskytnutie informácií klientom, ako aj objavenie, preskúmanie a odstránenie prekážky spolupráce. Jedným z cieľov socioterapie je tiež zabránenie relapsu prostredníctvom získaných vedomostí a zručností. Skupina pracuje na rôznych témach ako napríklad zodpovednosť, spoločenské normy, adaptácia, sebestačnosť či nezávislosť. Ďalej sociálno-terapeutickú pomoc vymedzuje Pető [44, 45.] ako formu pomoci prezentovanú tiež verbálnym správaním, skupinovým a individuálnym, verejným zaobchádzaním mimo schopnosť elementárneho individuálneho symbolizmu.

Podľa doktora sociológie Léona [46.], ktorý vychádzal z poznatkov *Európskeho sociálneho fóra* (Forum Social European), sa socioterapia začína v Európe a USA objavovať v polovici 20. storočia. Z jej základov vyplýva, že môže byť použitá ako nástroj sociálneho rozvoja na individuálnej, ale aj skupinovej úrovni či k dispozícii pre psychicky choré osoby. V jeho optike medzi prvých predstaviteľov socioterapie môžeme zaradiť Gregory Batesona, amerického antropológa, ktorý bol iniciátorom systémových teórií. Časť jeho práce neskôr rozvíjal a uplatňoval psychiater Don Jackson. Miestom uplatňovania socioterapie sú inštitúcie ako napr. väznice, zariadenia pre seniorov, inštitúcie pre osoby so zdravotným postihnutím a psychiatrické oddelenia. Z rôznorodosti miest výkonu a jej postupov vyplýva nejasnosť definovania socioterapie. Toto fórum dokonca navrhuje kvôli jej expanzii zmenu názvu na sociálny rozvoj.

V poľskom prostredí Jagieľa [47] zaradzuje socioterapiu do psychiatrie ako metódu prevencie znovu začleňovania klienta do spoločnosti s prihliadaním na sociálne faktory. S podobným tvrdením a zaradením socioterapie do psychiatrického kontextu prichádza aj chorvátsky kolektív autorov Ružić et al. [48], ktorí socioterapiu považujú za súčasť rehabilitácie, využívanú v rozmedzí skupinovej terapie. Socioterapeutické postupy sú odlišné, s cieľom zlepšenia fungovania klientov a posilnenia ich schopnosti sociálnej adaptácie. Konečným cieľom socioterapie a rehabilitácie je resocializovanie a opätovné začlenenie psychiatrických klientov do spoločnosti. Liberman [49] tvrdí, že rehabilitácia a socioterapia v psychiatrii predstavujú náročný a zložitý proces, zameriavajúci sa na osoby s mentálnym postihnutím a ich prinavrátenie do stavu duševného zdravia, alebo stavu, v akom boli pred nástupom príznakov choroby. Ružić et al. [48] ďalej tvrdia, že socioterapeutické postupy majú za cieľ návrat psychiatrických klientov do bežného života. Operujú so samotným klientom, ale aj jeho životným prostredím, v ktorom jedinec funguje. Klient sa učí, ako prijímať tlak prostredia, v ktorom žije a pracuje, aj keď vykazuje abnormálne správanie. Socioterapia je druhom rehabilitačnej starostlivosti, v ktorom jednu z hlavných úloh zohráva terapeutická skupina. Cieľom socioterapie je zlepšenie sociálneho fungovania klientov a ich schopnosti sociálneho prispôsobenia (resocializácia). K tomuto tvrdeniu sa prikláňa aj Kanas [50], ktorý ju definuje ako metódu práce s jedincom alebo skupinou rôznymi činnosťami, ktoré sú použité vo fáze resocializácie a rehabilitácie psychiatrických klientov, so základným cieľom motivovať a angažovanosť klientov v ich vlastnej liečbe. Socioterapia je rekonštrukčná liečebná metóda, umožňujúca klientom fungovať smerom od jedinca k sociálnemu priestoru, v ktorom žijú. Stjepanović et al. [51] popisujú socioterapiu ako proces práce sociálnych pracovníkov, prostredníctvom ktorého pracujú s interdisciplinárnym tímom na rehabilitácii a u ktorých existuje určitá psychologická patológia. Sociálny pracovník je súčasťou multidisciplinárneho tímu. V rámci socioterapie sú klienti zapojení do individuálnych a skupinových stretnutí, diskusií, podporných skupín, pracovnej terapie a iných foriem multidisciplinárnej práce [52]. Cieľom týchto postupov je zlepšiť sociálne fungovanie a sociálne zručnosti klienta [48]. Socioterapia má vplyv na správanie klientov a ich vzťah k životnému prostrediu [53].

V Chorvátsku je socioterapia realizovaná v rôznych psychiatrických alebo zdravotníckych inštitúciách. Vo väčšine prípadov skupinovo, kedy skupinu tvoria jedinci s relatívne podobnými problémami vedení terapeutom. Členovia skupiny poskytujú ostatným členom oporu vedúcu k pochopeniu ich konania a správania. Socioterapeut používa skupinové procesy k efektívnemu modifikovaniu správania členov skupiny. Ide o proces, v ktorom je skupina vedená špeciálne vyškoleným terapeutom, vystupujúcim k starostlivo vybraným osobám s ťažkosťami, tak aby zmenili svoje osobnosti vo vzájomnej interakcii s ostatnými členmi skupiny [54]. Socioterapia v užšom slova zmysle predstavuje typ terapeutických aktivít: skupinové sociálne terapeutické komunity, rôzne typy výučby pre spoločenský život a prácu, pracovné a rekreačné terapie. Socioterapia v širšom slova zmysle zahŕňa inštitucionálny rámec, v ktorom sa odohrá-

va socioterapia, ide o socioterapiu v nemocnici, zahŕňajúc rôzne formy čiastočných hospitalizácií, socioterapeutických klubov, rôzne formy liečby pre rodiny klientov a alternatívnych foriem ubytovania [48].

Za primárnu formu možno považovať prácu so skupinou – rodinou. Všetky procesy v skupine vedú k zmierneniu úzkosti, poskytujú skúsenosti, čo uľahčuje úspešné prijatie seba a druhých, čím je podporovaný proces sociálneho zrenia osobnosti. V rámci skupinovej socioterapie je žiaduce zorganizovať skupinu s podobnými diagnostickými kategóriami, čo uľahčuje identifikáciu klientov a vedie k skupinovej súdržnosti [48]. Socioterapeutická skupina je skupina ľudí, ktorí sa schádzajú v určených časových intervaloch (denne, týždenne, mesačne). Socioterapeutické skupiny so psychiatrickými klientmi sa stretávajú denne. Členovia skupiny sú vedení k lepšiemu porozumeniu a kompromisu s ostatnými členmi skupiny. Učenie tolerancii a prijímanie metód rozmanitosti sú realizované v rámci pracovných skupín. Klienti sa učia umeniu zvládať svoje emočné napätie, skôr ako analyzovať svoje pocity s ostatnými ľuďmi [48]. Pri skupinových terapiách sú indikácie odlišné ako pri individuálnych. Je potrebné vedieť, že neexistuje univerzálna forma pre zaradenie klientov do skupiny, pretože pracovná skupina nie je indikovaná u všetkých klientov rovnako [48].

Vracajúc sa v komparácii k poľským autorom, zaradujú Milerski a Śliwerski [55] socioterapiu do pedagogiky ako jeden zo spôsobov liečenia duševných porúch prostredníctvom sociálnej interakcie, ktorej cieľom je úprava spoločenského usporiadania prostredníctvom rodiny, miestnej komunity či systému spoločenskej podpory. Za priekopníkov socioterapie môžeme následne podľa Matyja [56] považovať pedagógov a psychológov pracujúcich na sebarealizácii a rozvoji medziľudských zručností v perspektíve humanistickej psychológie. Cieľom tejto metódy je vytvorenie správnej zmeny faktorov, prostredníctvom ktorých bude môcť osoba podliehajúca socioterapii dosiahnuť uspokojenie osobných cieľov s využitím spoločensky prijateľných spôsobov. Socioterapiu ako formu psychologicko-pedagogickej pomoci popisujú Shechtman a Gluk [57]. Jej úlohou je vytvárať podmienky umožňujúce meniť úsudok o realite vedúci k zmene správania detí a mládeže. Cieľom zmien je predovšetkým potlačenie negatívnych vzorcov správania prejavujúcich sa voči sebe samému, rovesníkom, dospelým a zadávaným úlohám [58]. Na nejasnosť koncepcie socioterapie vzhľadom k jej širokému poľu pôsobenia poukazuje aj Sawicka [59]. Podľa autorky je špecifickou organizáciou sociálneho prostredia plniacou podpornú funkciu pre ľudí s duševnými poruchami. Ide o úmyselné vytváranie podmienok a sociálnych skúseností, umožňujúce emocionálne alebo procesné navodenie zmeny. Moderný prístup k socioterapii je zhrnutý v diele Strzemiecznego [60], ktorý ju považuje za proces vytvárania sociálnych skúseností vedúcich k zmene úsudku a emočnému zotaveniu klientov. Socioterapia je teda spôsob zameraný na liečbu porúch správania, hyperaktivity a niektorých emočných porúch. Podľa tohto autora by preto jednou z fundamentálnych cieľových skupín mali byť práve deti prejavujúce sa hyperaktivitou, problémovým správaním spojeným s deficitmi nervovej sústavy, poruchami učenia či agresivitou.

Social treatment ako najvýstižnejší koncept socioterapie

V koncepcii prezentovaného definičného rámca možno vyjadriť subjektívne konštatovanie, že najvýstižnejším pojmovým vymedzením ako aj praktickým výkonom socioterapie v podmienkach Slovenska zodpovedá koncept *social treatment*. Je to prístup v medziľudskom pomáhaní, ktorý využíva priame a nepriame stratégie intervencie na pomoc jednotlivcom, rodinám a malým skupinám v zlepšovaní ich sociálneho fungovania a zvládania sociálnych problémov [3, 9, 19, 20, 61]. Analyticky je možné vyvodit' viaceré kľúčové prvky tejto definície.

„**Prístup**“ – táto definícia nazerá na socioterapiu ako na prístup k interpersonálnemu pomáhaniu skôr než ku konkrétnej metóde alebo spôsobu terapie. „Prístup“ poskytuje dostatočne široké zastrešenie pokrývajúce určitú konkrétnu metódu interpersonálneho pomáhania alebo spôsobu terapie. Predpokladá sa, že profesia sociálnej práce vyjadrujúca rozsiahlu nespokojnosť s jedno-metódovou orientáciou (prípadová sociálna práca, skupinová sociálna práca) ju bude chcieť vymeniť s ďalšou – to znamená jednoduchú integráciu toho, čo bolo predtým nazývané prípadovou sociálnou prácou alebo skupinovú sociálnu prácu [20, 61]. Nebezpečenstvo v používaní jedno-metódovej orientácie socioterapie je dvojnásobné pretože:

- 1) má tendenciu znižovať šance, že budú využívané nové teórie a technológie pomáhania. Skôr má tendenciu pracovať proti inováciám v praxi. Metóda sa stáva primárnou orientáciou praktika a často definuje jeho profesionálnu identitu rovnako ako prípadového a skupinového pracovníka. Nové prístupy k interpersonálnej intervencii môžu byť odmietané bez dostatočného vysvetlenia, pretože sú determinované „a priori“, že nie sú „prípadovou sociálnou prácou“;
- 2) primárnou vernosťou k metóde môžeme spadnúť do pasce nasadenia klienta, jeho sociálneho problému so spôsobom intervenovať, skôr ako naopak. Ak je daná metóda, potom priebeh terapie je v podstate do určitej miery pre daného klienta predurčený.

Prístup socioterapie v interpersonálnej intervencii sa zdá byť najslubnejším variantom v tomto ohľade.

„**Interpersonálna intervencia**“ [20]: v tomto prípade je socioterapia využitá v pomoci jedincom, rodinám a malým skupinám. Pozornosť je prenesená z komunitnej organizácie, sociálneho plánovania a ďalších „veľkých systémov“. Interpersonálna intervencia nie je obmedzená len na terapeutickú pomoc, ale zahŕňa široké spektrum aktivít, ktorými sa môže sociálny pracovník zaoberať buď priamo, alebo nepriamo v mene klienta.

„**Priame a nepriame stratégie intervencie**“ [61]: realizovaný koncept *treatment* tu predpokladá, že každá intervencia bude mať priamu formu, tzv. „tvárou v tvár“ klienta a pracovníka. Sú spredmetnené v pracovníkovej skutočnej zaangažovanosti voči klientovi. Stretnutie s klientom v poradenskom sedení, realizácia stretnutia v organizácii, rozhovor s rodinou – všetky tieto uvedené príklady sú priamymi intervenciami. Nemenej dôležitý je rozsah pomáhajúcich aktivít, ktorými sa pracovník nepriamo zaväzuje v mene svojho klienta. Ide o vyjednávanie v tzv. „labyrinte sociálnej byrokracie“ pre potreby asistencie klienta.

„**Sociálne fungovanie a sociálne problémy**“ [20, 61]: sociálny problém vzťahujúci sa ku klientovi je štartovacím bodom pre socioterapiu. Problémy nie sú koncipované iba emocionálne, ale sú výsledkom komplexnej súhry medzi jedincom a jeho prostredím. Osoba s jej individuálnymi charakteristikami, sociálny problém a jeho konkrétne rozvetvenie a sociálna situácia sú považované za konštantný stav interakcií a vzájomných závislostí. Pracovník zvažuje všetky prvky pri asistovaní klientovi, aby sa dospelo k plánu intervencie (schéma 1 graficky ilustruje prezentovanú definíciu).

Socioterapeut si je vedomý svojej osobitosti vo vzťahu ku klientovi, precvičuje svoj odborný úsudok, pričom uznáva svoju osobnú hodnotu, rovnako ako aj hodnotu klienta, aby sa dospelo k plánu intervencie založenej na sociálnom probléme. Jeho profesionálna intervencia sa môže stať priamym alebo nepriamym stretnutím s klientom (v jeho mene) – ako profesionálna práca cez neformálnu organizáciu, ďalej formálnu organizáciu alebo komunitu zabezpečujúcu potrebné intervencie pre svojich klientov. Repertoár socioterapeuta v koncepte zvolených stratégií je známy širokou hybridnou (nie eklektickou) teoretickou základňou obsahujúcou niektorú z palety intervencie. A napokon, socioterapeutova intervencia je ohraničená jeho vernosťou k profesionálnemu etickému kódexu, dodržiavaním poslania sociálnej inštitúcie, ktorá ho zamestnáva, rešpektovaním hodnôt širokej spoločnosti a predpokladov hodnôt teórie, ktorá je základom tejto intervenčnej stratégie.

V každej etape procesu socioterapie sú socioterapeut a klient viazaní spoločným vzťahom. S klientom hľadajú silné stránky situácie, ako aj pohľad na sociálny problém a východiskovú intervenciu. Socioterapeut prináša do vzťahu profesionálnu odbornosť a spôsobilosť; môže pomôcť identifikovať a objasniť problémy zažitú klientmi, navrhnúť plán socioterapie, zapojiť klienta do procesu priamych procedúr pomáhania a ponúknuť nepriame pomáhanie v mene klienta. Socioterapeut by sa nemal snažiť o aktívne zapojenie klienta do všetkých fáz socioterapeutického procesu. Základom koncepcie *social treatment* je pohľad na klienta ako slobodne rozhodnutého zapojiť sa do pomáhajúceho vzťahu a na pracovníka uzatvárajúceho zmluvné kontrakty pre intervencie. Teda pojem nedobrovoľného klienta by mal byť nezlučiteľným so socioterapeutickým vzťahom. Jediná výnimka by mohla byť u klientov s nedobrovoľným pobytom (redukčné zariadenia alebo psychiatrické liečebne), ktorí si slobodne volia účasť na socioterapeutickom vzťahu za predpokladu, že všetky podmienky spoločnej práce sú splnené. Je však zrejmé, že môžu existovať určité výnimky.

Identita a legitimita socioterapie

Možno sa domnievať, že ak chceme vymedziť proces socioterapie, je potrebné vstúpiť aj do priestoru identity jej profesionálneho výkonu. V prezentovanej analýze je možné vnímať socioterapiu ako znovu etablovujúcu sa oblasť sociálnej práce v priestore sociálnych intervencií smerujúcu k aplikácii najčastejšie psychoanalytických, behaviorálnych a ekosystémových služieb v biodromálnom kontexte klienta. Potreba znovu etablácie socioterapie úzko súvisí so stále rastúcou požiadavkou idiografického prístupu ku klientovi

Schéma 1 – Social treatment: náhľad procesu [61], preložené autormi

v sociálnej intervencii, čo so sebou prináša aj potrebu terapeutických intervencií u klienta. Na celoštátnej úrovni sa tak vytvára veľký dopyt po kvalifikovaných sociálnych pracovníkoch – socioterapeutoch určených pre vstup do tejto špecializovanej semiprofesionie. Jej kreovanie ako *semi-profesionie* je možné vnímať ako teoretický konštrukt *identity sociálnej práce*, a to cez *semiprofesionu – identitu – rolu*.

V súvislosti s identitou profesie je nutné priniesť odpovede na nasledujúce otázky [62]: Čo je predmetom činnosti členov profesie? Ako sa ich činnosť líši od iných, podobne zameraných profesií? Aké ciele profesia sleduje? Čo ovplyvnilo vznik a rozvoj profesie? Aké hodnoty sú základom profesionálneho konania? a Ako profesiu reflektuje spoločnosť? Avšak primárne je potrebné vychádzať z definovania sociálnej práce samotnej. V mnohopočetnej hermeneutickej syntéze definícií sociálnej práce najvýstižnejšie zodpovedá predkladanému konceptu globálna definícia IFSW/IASSW [62] prezentujúca, že „sociálna práca je praktická profesia a akademická disciplína, ktorá podporuje sociálnu zmenu a rozvoj, sociálnu kohéziu, empowerment a slobodu ľudí. Kľúčovými pre sociálnu prácu sú princípy sociálnej spravodlivosti, ľudských práv, kolektívnej zodpovednosti a rešpektu voči rôznorodosti. Podporená teóriami sociálnej práce, sociálnymi a humanitnými vedami a domorodými poznatkami zapája sociálna práca ľudí a štruktúry, aby riešili životné výzvy a zlepšovali svoj blahobyt“. Potom pod identitou profesie možno chápať celistvý obraz profesie, ktorý prináša infor-

mácie o cieľoch profesie; úlohách, ku ktorým sa profesia hlási; kompetenciách, ktorými disponujú jej reprezentanti, a hodnotách, na ktorých je budovaná [62]. Tieto úvahy sa následne posúvajú k rozmerom *profesie sociálnej práce*. V tomto kontexte Ornstein a Levine [63] na základe rozsiahlej analýzy prác (týkajúcich sa znakov profesie sociálna práca) stanovili desať *charakteristík tzv. úplnej profesie*. Ide o nasledovné: zmysel pre verejnú službu a celoživotná angažovanosť v kariére; súbor vedomostí, vlastností a zručností presahujúci vedomosti a zručnosti laikov; dlhodobá odborná príprava; kontrola prostredníctvom licenčných noriem / vstupných požiadaviek; autonómia rozhodovania vo vybraných oblastiach práce; prijatie zodpovednosti za rozhodovanie a vykonané úlohy v súvislosti s poskytovaním intervencií; samosprávne organizácie zložené z členov profesie; existencia profesijných združení, komôr, ktoré poskytujú akreditáciu jednotlivým subjektom; etický kódex a napokon vysoká sociálna prestíž a vysoký ekonomický status profesionálov.

Levická et al. [5, 12] analyzujú predloženú otázku optikou jednotlivých škôl. Uvádzajú, že napr. Američania medzi znaky profesie považujú konkrétnosť a dôraz na význam rodiny. Francúzska škola za najpodstatnejšiu črtu profesie pokladá jej nadväznosť na spoločnosťou akceptované hodnoty a prepojenosť so sociálnou politikou. Levická a Levická [64] navrhujú doplniť existujúce modely o nasledujúcich päť znakov (schéma 2).

Schéma 2 – Znak profesie [64]

Medzi ďalší znak socioterapie nepochybne patrí *misia*, ktorú v tomto prípade vnímame, vychádzajúc z Levickej et al. [5, 12, 64], ako úlohu, ktorou je niekto poverený a je jej realizátorom. V jazyku profesie sa misia pokladá za mimoriadne významný cieľ, ktorý je dôvodom existencie alebo rozvoja profesie. V prípade socioterapie je táto misia vnímaná ako spoločenská objednávka – reagujúca na vývoj súčasnej spoločnosti smerujúca ku klientovi. Tým sa dostávame k poliam socioterapie, ktoré predstavuje prostredie, v ktorom sa predmetná oblasť sociálnej práce vykonáva a v ktorom socioterapeut/ka pôsobí ako aktéri zmeny. V tomto priestore je možné vidieť praktické polia socioterapie ako: *prevencia, kuratívna, poradenstvo, rehabilitácia, resocializácia, edukácia* a iné. Prostredníctvom nich sa socioterapeut dostáva k svojej profesijnej role, ktorá určitým spôsobom predpisuje a formalizuje správanie jej nositeľa v rámci všeobecných požiadaviek a očakávaní a stáva sa do určitej miery aj nástrojom kontroly. Možno konštatovať, že poznať *profesijnú rolu* znamená tiež poznať profesionálne požiadavky na jej výkon (vymedzuje ich vlastná profesionálna obec) a očakávania klienta od konkrétnej role (vymedzuje si ich klient sám v zhode so svojim ekosystémovým prostredím). Uvedomujúc si, že do profesijných rolí sa premietajú najvýznamnejšie *ciele* a úlohy. Kedy najvšeobecnejším cieľom profesie je úsilie zamerané na zlepšovanie a udržanie primeranej kvality života pre všetkých. Aplikovaným komplexnejším cieľom socioterapie sa stávajú otázky zlepšenia sociálneho fungovania klientov; podpora sociálnej spravodlivosti prostredníctvom rozvoja sociálnej politiky; prepájanie klientov so zdrojmi; skvalitnenie a zlepšenie dostupnosti sociálnych služieb. Špecifickosť cieľa socioterapie sa spája s prostredím jej výkonu. Cieľ sa potom spája so spôsobilosťou profesionála byť pripravený posilniť klienta, ktorý zápasí s radom problémov, primárne právnych otázok súvisiacich s neadresnými opatreniami sociálnej politiky a nedostatočnou sociálno-právnu ochranou. Socioterapeut by mal byť schopný spolupracovať s ďalšími odborníkmi a zúčastnenými stranami, aby pomohol klientovi zorientovať sa v spleti finančných, psychických, emocionálnych a sociálnych problémov.

Výkon socioterapie je úzko spojený s legitimitou jej výkonu. Podľa aktuálne platnej slovenskej legislatívy je socio-

terapia ukotvená vo viacerých úpravách a v rôznom terminologickom vymedzení od socioterapie, sociálnej terapie až po sociálne činnosti. Prvou je *Nariadenie vlády Slovenskej republiky z 19. mája 2004, ktorým sa ustanovujú katalógy pracovných činností pri výkone práce vo verejnom záujme a o ich zmenách a doplnení* č. 341/2004 Z. z. V roku 2008 bolo nariadenie novelizované *Nariadením vlády Slovenskej republiky* č. 588/2008 Z. z. Činnosť sociálnej terapie je následne detailizovaná v *Analytickom liste* č. 2404. Taktiež socioterapiu nachádzame v *zákone* č. 245/2008 Z. z., o *výchove a vzdelávaní (školský zákon)* a o *zmene a doplnení niektorých zákonov*, v § 131 Činnosti výchovného a psychologického poradenstva. Táto činnosť však už v platnej legislatíve detailizovaná nie je, a to ani v *zákone* č. 317/2009 Z. z., o *pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch*. V rezorte školstva je tiež doposiaľ platná aj *Metodická príručka pre CPPPaP, verzia 4.4* z roku 2010.

Záver

V záverečných úvahách možno konštatovať, že sme si vedomí objektívnych aj subjektívnych limitov socioterapie pri vyrovnávaní sa s udalosťami, ktoré priamo utvárali atmosféru jej vzniku od histórie až po súčasnosť. Táto dialektika ukazuje kvalitu výskumných zistení a svoj odborný profil „tam a vtedy“, ale aj „tu a teraz“. Zdôrazňujú jednak prepojenosť spoločenských konceptov, prepojenosť spoločenských vied, a tým dokážu diferencovane vstupovať do programu výskumu a do aplikačného prostredia praxe. Prezentovaná hermeneutická syntéza ponúka vidieť socioterapiu ako neustále „potrebnú“ intervenciu sociálnej práce so svojimi významnými znakmi, ktorými sú: zlepšenie sociálneho fungovania, aktívna participácia klienta na zmene svojej nepriaznivej sociálnej situácie, zvyšovanie kvality duševného zdravia klienta a tým zvyšovanie životnej úrovne celej populácie. Čím samotná sociálna práca aj prostredníctvom realizácie socioterapie obháji svoj spoločenský status „aktérky zmeny“. Limitujúcim faktorom sa tu javí – neuznanie potreby socioterapie samotnými sociálnymi pracovníkmi.

Socioterapia a jej výskum sa od svojich začiatkov až po súčasnosť stala v celosvetovom meradle jednou z významných oblastí záujmu sociálnej práce. Existujúca rôznorodosť prístupov a neprehľadné množstvo používaných metód a techník spôsobujú ťažkosti pri rozhodovaní o ich vedeckom, výskumnom a praktickom použití. V ostatných rokoch na tento stav reagujú snahy výskumníkov v dvoch rovinách: prvá sa usiluje poskytnúť jednotné východisko, komplexný postup pre jej výkon, druhá sa týka pokusu usporiadať a utriediť existujúce postupy. Vo všetkých definíciách socioterapie tak v stredoeurópskom, ako aj v anglosaskom priestore sa nachádzajú (vo väčšej či menšej miere) vymedzené aspekty komparatívnej syntézy v teoreticko-metodologickom, legislatívnom a teritoriálnom vymedzení: *aktivizácia sociálneho potenciálu klienta, s dôrazom na vzťahy klienta k prostrediu, prostredia klienta a klienta v prostredí a terapeutický vzťah*. Najširší priestor je venovaný vymedzeniu terapeutického vzťahu, čo zodpovedá aj historickému vývoju nielen (socio)terapie, ale aj sociálnej práce

samotnej. Druhé miesto možno priradiť *aktivizácii sociálneho potenciálu klienta*, čo zodpovedá výkonu základných foriem socioterapie. V neposlednom rade je pozornosť venovaná vzťahu klienta k prostrediu, prostrediu klienta a klienta v prostredí.

Zároveň je potrebné vrátiť sa k názoru, že najvýstižnejším pojmovým vymedzením ako aj praktickým výkonom socioterapie v stredoeurópskych a anglosaských podmienkach zodpovedá koncept *social treatment* z dôvodu, že v definíciách nachádzame vymedzenie prístupu, interpersonálnej intervencie, priamych a nepriamych stratégií intervencie s dôrazom na vymedzenie problému a návodov na zlepšenie sociálneho fungovania. Rešpektovanie týchto procesných postupov *social treatmentu* možno považovať za nosné aj dnes pre socioterapiu a za pokračovanie v otvorenej vedeckej diskusii.

Konflikt záujmov

Autori vyhlasujú, že nie sú si vedomí žiadneho konfliktu záujmov týkajúceho sa uvedeného príspevku.

LITERATÚRA

- [1] Molnár Z, Mildeová S, Řezanková H, Brixí R, Kalina J. Pokročilé metody vědecké práce. Praha: Profess Consulting s.r.o.; 2012.
- [2] Šoltésová D, Bosá M, Balogová B. Socioterapia v sociálnej práci. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove; 2016.
- [3] Šoltésová D, Bosá M, Balogová B. Socioterapia a jej vymedzenie. *Journal socioterapie* 2015;1(1):9–16.
- [4] Novotná V, Schimmerlingová V. Sociální práce, její vývoj a metodické postupy. Praha: KSPaVD FF UK; 1992.
- [5] Levická J. Teoretické aspekty sociálnej práce. Trnava: ProSocio; 2002.
- [6] Ondrejko P a kol. Sociálna patológia. Bratislava: VEDA; 2009.
- [7] Labáth V. Rezidenciálna starostlivosť. Bratislava: OZ Sociálna práca; 2004.
- [8] Šavrnochová M, Rusnáková M. Činnosť ružomerského abstinenčného klubu RAK a možnosti sociálnej práce v ňom. In: Drogová prevencia v sociálnej práci. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie a konferencie mladých vedeckých pracovníkov. Košice: KSK, UPJŠ; 2009, s. 17–20.
- [9] Lozsi L, Dobšovič L, Jurečková N, Skladanová L, Šaldová H, Gregussová M, et al. Socioterapia. Bratislava: ASaP; 2013.
- [10] Dobšovič L. Základné pojmy. Bratislava: ASaP; 2013.
- [11] Kredátus J. Nevstupuj do začarovaného kruhu drogy. Kapitoly o fajčení, alkoholizme a drogových závislostiach. Prešov: Spoločnosť A. Warhola, MM A. Warhola v Medzilaborciach; 1999.
- [12] Levická J a kol. Sociálna práca I. Trnava: ProSocio; 2007.
- [13] Mydlíková E, Kovács K, Brnula P. Sociálna práca a poradenstvo. Bratislava: Liga za duševné zdravie; 2009.
- [14] Strieženeš Š. Slovník sociálneho pracovníka. Trnava: Vydavateľstvo AD; 1996.
- [15] Miková Z. Resocializácia, formy, metódy, efektívnosť. Bratislava: VEDA; 2009.
- [16] Šrobárová S. Intervencia, resocializácia a terapia v sociálnej práci. Ružomberok: VERBUM; 2011.
- [17] Máteľ A. Metódy sociálnej práce – historický vývoj a definovanie. Bratislava: VŠZaSPSvAlžbety; 2011.
- [18] Máteľ A. Metódy a prístupy v sociálnej práci. Nitra: FSVaZ UKF; 2013.
- [19] Woods ME, Hollis F. Casework – a psychosocial therapy. New York: McGraw-Hill; 1990.
- [20] Baker RL. The social work dictionary. Washington, D.C: NASW PRESS; 2003.
- [21] Campbell R.J. Campbell's psychiatric dictionary. Oxford: Oxford University Press; 2004.
- [22] Hahn G. Fachtagung Sozialtherapie und Psychoedukation in der Klinischen Sozialarbeit; 2003. [online] [cit. 2016-09-08]. Dostupné z: <http://www.klinische-sozialarbeit.de/download/Sozialtherapie%20%20der%20Grundgedanke%20Klinischer%20SA%20-%20Gernot%20Hahn.pdf>
- [23] Piltz BG. Die Entwicklung der Klinischen Sozialarbeit – eine Historie mit vielen Brüchen. *Psychosozial* 2005;101(3):17–29.
- [24] Galuske M. Methoden der Sozialen Arbeit. Eine Einführung. Weinheim: Juventa Verlag; 2007.
- [25] Standards für Sozialtherapie und psychosoziale Praxis. Sektion Sozialtherapie im Deutschen Arbeitskreis Gruppenpsychotherapie und Gruppendynamik; 1997. [online] [cit. 2016-09-08]. Dostupné z: http://www.sozialtherapie-dagg.de/htm_dokumente/standards.htm
- [26] Steingass HP. Soziotherapie – mehr oder weniger anders als Psychotherapie?; 2005. [online] [cit. 2016-09-08]. Dostupné z: <http://www.ahg.de/AHG/Standorte/Remscheid/Service/Veroeffentlichungen/Hintergrund/Soziotherapie.html>
- [27] Richter HE. Die seelische Krankheit Friedlosigkeit ist Heilbar. Gießen: Psychosozial-Verlag; 2008.
- [28] Lippenmeier N. Sozialtherapie. In: Schmidt W, Löher M (Eds). *Fachlexikon der sozialen Arbeit*. Baden-Baden: Nomos; 2007.
- [29] Grawe K, Donati R. Psychotherapie im Wandel. Göttingen: Hogrefe; 1994.
- [30] Ruppert S. Milieu Therapie. Heidelberg: Springer-Verlag; 2006.
- [31] Eggebrecht F, Pehl T. Chaos und Beziehung. Spielweisen und Begegnungsräume von Sozialtherapie, Psychotherapie und Beratung. Tübingen: Edition Discord; 2002.
- [32] Schwendter R. Einführung in die Soziale Therapie. Tübingen: Dgvt-Verlag; 2000.
- [33] Commissie sociotherapie; 2015. [online] [2016-09-08]. Dostupné z: <http://www.sociotherapie.nl/soc15.htm>
- [34] Goffman ES. Stigma: Aantekeningen over Het Omgaan Met Eengeschiedenidentiteit. Utrecht: Bijleveld; 1980.
- [35] Wilkins P. Person-centred sociotherapy: applying person-centred attitudes, principles and practices to social situations, groups and society as a whole. *Hellenic Journal of Psychology* 2012; 9(3):240–54.
- [36] Sanders P. In place of the medical model: person-centred alternatives to the medicalisation of distress. In: Worsley R, Joseph S (Eds). *Person-centred practice: case studies in positive psychology*. Ross-on-Wye: PCCS Books; 2007.

- [37] Akman MK. Sociotherapy as a contemporary alternative. In: The international conference challenges of the knowledge society, Bucharest, 25th and 26th May 2015. Bucharest: University Publishing House Calea Văcăre; 2015, pp. 894–7.
- [38] Swan LA. Grounded-encounter therapy: perspectives, characteristics, and applications. Kentucky: Trafford Publishing; 2014.
- [39] Swan LA. The practice of clinical sociology & sociotherapy. Massachusetts: Schenkman Publishing; 1984.
- [40] Armor DJ, Klerman GL. Psychiatric treatment orientations and professional ideology. Special issue on psychiatry and its users. *Journal of Health and Social Behaviour* 1968;9(3):243–55.
- [41] Richters A, Dekker C, Scholte WF. Community based sociotherapy in Byumba, Rwanda. *Intervention* 2008;6(2):100–16.
- [42] Kiss Vámosi J. Szocioterápia mint a közösségbevezetőút. Szeged: Integritás Közhasznú Egyesület; 2003.
- [43] Farkas EA. Hozzátartozói csoport szerepe a neuropszichiátriai rehabilitációban és a relapszus prevencióban. Szeged: Integritás Közhasznú Egyesület; 2003.
- [44] Pető ZA. Művészet és népművészetkreatív szerepe a gyógyításban. Flaccus Kiadó: Diagnosztikájában és Terápiában; 2005.
- [45] Pető ZA. Szocioterápiás segítségnyújtás. Szeged: Integritás Közhasznú Egyesület; 2003.
- [46] Léon MH. Sociotherapie, therapie sociale et socio-developpement. *Forum Social Européen*; 2003. [online] [cit. 2016-09-08]. Dostupné z: http://www.serpsy.org/FSE/leon_socio.html
- [47] Jagieł J. Socjoterapia w szkole. Krakow: Rubikon; 2010.
- [48] Ružić K, Medved P, Dadic-Hero E, Tomljanovic D. Rehabilitacijau u psihijatriji – socioterapija. *Medicina Fluminensis* 2009;45(4):338–43.
- [49] Liberman RP. Psychiatric rehabilitation of chronic mental patients. Washington: American Psychiatric Press; 1988.
- [50] Kanas N. Group therapy and schizophrenia. *Western Journal of Medicine* 1987;147(1):71–2.
- [51] Stjepanović M, Jendričko T, Ostojić D. Uloga socijalnog radnika u socioterapijskim i psihosocijalnim postupcima kod osoba s rizikom razvoja depresije uzrokovane stresnim životnim događajima. *Socijalna psihijatrija* 2015;43(1):36–43.
- [52] Poredoš L, Tomaić H, Mustapić H, Znika G. Experience from practice: day-care hospital: social-medical presence and future. *Ljetopis socijalno grada* 2008;15(2):323–32.
- [53] Gruden V. Psihoterapija i socioterapija. *Socijalna psihijatrija* 1997;27(1):93–4.
- [54] Požgain I. Socioterapijski postupci u psihijatriji. Osijek: Medicinski Fakultet Osijek; 2015.
- [55] Milerski B, Śliwerski B. Pedagogika. Leksykon. Warszawa: PWN; 2000.
- [56] Matyja A. Metody i techniki stosowane w socjoterapii. *Opieka, Wychowanie, Terapia* 2005;3–4(1):63–4.
- [57] Shechtman Z, Gluk O. An investigation of therapeutic factors in children's groups, group dynamics. *Theory, Research and Practice* 2005;9(2):127–34.
- [58] Strzemieczny J. Zajęcia socjoterapeutyczne. Warszawa: PRP; 1988.
- [59] Sawicka K. Socjoterapia. Warszawa: CMPPP; 1999.
- [60] Strzemieczny J. Zajęcia socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży. Warszawa: PTP; 1993.
- [61] Whittaker JK. Social treatment: an approach to interpersonal helping. Chicago: Aldine Publishing Company; 1974.
- [62] Global definition of social work; 2014. [online] [cit. 2017-07-22]. Dostupné z: <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>
- [63] Ornstein CA, Levine DU. Foundations of education. Massachusetts: Houghton Mifflin Co; 2003.
- [64] Levická K, Levická J. Identita slovenskej sociálnej práce. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis; 2015.